

ellen Casado ezredes szervezett felkelést, itt a kommunisták léptek fel a már feladást előkészítő baloldali szervezetekkel szemben, s tulajdonképpen véres egymás közötti konfliktussal zárult a polgárháború fejezete Ciudad Realban, miközben az eddig illegálisan tevékenykedő Falange szervezetei is akcióba lendültek, előkészítve a hatalomátvételt. Franco csapatai Ciudad Real városába 1939. március 29-én vonultak be.

Ám Franco győzelme „*az erőszak új korszakát*” hozta el, írja fejezetcímében Alía Miranda. Amíg a köztársasági periódusban az erőszak „*alulról szerveződött*” (desde abajo), Franco időszakában maga az új állam szervezte meg ezt az erőszakot, *felülről* (desde arriba). A kivégzések áldozatai a politikai ellenfelek voltak, mindazok, akik szerepet vállaltak a köztársasági államszervezetben. A szerző adatai szerint 1941 augusztusában 3970 politikai fogoly volt Ciudad Real francóista börtöneiben: többségük szakszervezeti aktivista (82,2%9), foglalkozásukat tekintve pedig 46,1 százaléka napszámos volt. E régió munkatáboraiiban kb. 2000 fogoly dolgozott. A szerző *Salas Larrazabal* híres könyvének adatait veszi át, mely szerint a francóista vérengzés áldozatai e provinciában 2263 főt tettek ki (országosan ugyane könyv szerint 57 662 áldozata volt a háború utáni francóista leszámolásnak. Alía Miranda ezt több helyi statisztikával támasztja alá.

Befejezésül a könyv a győztes Franco elleni gerillakísérletekkel foglalkozik, amelyek e hegyvidéki provinciában fontos szerepet játszottak: szökött köztársaságiak, katonák és civilek szervezte kis létszámú csoportokat mutat be a szerző – 24 önálló gerillaegységet sorol fel – ám akik között nem alakult ki együttműködés. Külön harcoló, egymással szemben is bizalmatlan (szocialista, kommunista, anarchista) csoportok ezek, amelyeket csak 1947–49 között tudott felszámolni a diktatúra. Alía Miranda adatai szerint e provinciában a gerillaáldozatok száma a következő volt: kivégzés: 83 fő, sebesült: 12 fő, letartóztatott: 66 fő.

A negyvenes években országosan 2166 gerilla halt meg, 3382 főt börtönöztek be a tartományban, a gerillaakciókat segítők közül pedig 19 407 főt tartóztattak le.

A könyv nem próbálja a történéseket és a leírtakat összegezni, ezt rábízta az olvasóra. Adatgazdag helytörténeti munkát olvashatunk, amely életközeli perspektívából mutatja be a spanyol polgárháború drámai korszakát.

Francisco Alía Miranda: *La guerra civil en retaguardia. Ciudad Real. Conflicto y revolución en la provincia de Ciudad Real (1936-1939)*. (A polgárháború a hátszágban. Konfliktus és forradalom Ciudad Realban). Ciudad Real, 4a edición, 2005. 527.

Anderle Ádám

Olasz monográfia Horthyról

Keserves tapasztalatok tanítottak meg minket arra, hogy hazánk történelmének külföldön hiányzó vagy hiányos ismerete, téves avagy megtévesztő képe nemcsak nemzetközi kapcsolatainkban okozhat kommunikációs nehézségeket, de nemzetünk létében is előidézhethet tragédiákat. Ezért nemzeti érdekünk, hogy múltunkat hitelesen lássák földrajzi és nyelvi határainkon kívül, és – mondhatni némi szójátékkal – nemzeti (köz)érdeklődésre tarthatnak igényt, korántsem csak a történész-szakma kíváncsiságára, a „zivatáros századainkról” és históriánk főszereplőiről külföldi történészek által írott könyvek. Horthy Miklósról, aki névadója és meghatározója volt egy korszaknak a két világháború közti Magyarországon, az amerikai *Thomas Sackmyster* angolul 1994-ben, magyar fordításban 2001-ben megjelent életrajza (*Admirális fehér lovon*) után most egy olasz történész, *Martina Bertoni* tett közzé monográfiát *Horthy Miklós: diktátor vagy gentleman?* (*Miklós Horthy, dittatore o gentiluomo?*) címmel.

A könyv eredetileg diplomamunkának készült az Udinei Tudományegyetemen, amely az olasz–magyar kapcsolatok egyik legaktívabb ápolója, hála elsősorban olyan kiváló professzoroknak, mint *Roberto Ruspanti*, *Giampaolo Borghello*, *Andrea Csillaghy* vagy *Adriano Papo* (a Papo-szerzőpáros *Magyarország a legújabb korban* című szintéziséről szóló ismertetésünket lásd a Klió 2009/1. számában). Idehaza sokakat irigykedésre készíthet, hogy lám, odakint szakdolgozatok is kinyomtatásra kerülnek, míg nálunk gyakran PhD-disszertációk publikálása is leküzdhetetlen pénzügyi és egyéb akadályokba ütközik. De az igazsághoz tartozik, hogy az „Új Diplomamunkák” (Nuove Tesi) sorozatmegjelentetését „az IFIS Bank Sebastian von Fürstenberg támogatása” tette lehetővé az egyetemi Forum kiadó számára. Szponzorok nélkül ott sem megy...

A könyvcímében feltett – saját maga által „látszólag provokatív”-nak minősített (13.) – kérdésre *Martina Bertoni* egyértelmű, könyve végén teljesen explicit választ ad: „Horthy Miklós tehát diktátor vagy gentleman volt? (A „gentiluomo” olasz szót úriembernek is fordíthatjuk – M.

I.) Bizonyosan kijelenthetjük, hogy nem volt diktátor... Megállapíthatjuk, hogy gentleman volt. Úriember származására és neveltetésére nézvést. És gondolkodásában is.” (163.) Ez a „végítélet” sokkal pozitívabb, mint akár a Sakmysteré, akár a szerző által szintén egyetértőleg és iránymutatóként hivatkozott Szekfű Gyula, Németh László és Bibó István, vagy – a jelenbeli tudósok közül – Romsics Ignác véleménye (20.). A nézetkülönbözőség ellenére a Sakmyster-könyvvel érdekes egybeesést mutat, hogy Bertoni is lényegében 1918-cal kezdi meg az életrajzi krónikát, ami előtte volt, arra, fontos olasz vonatkozásai dacára, csak visszapillant. Még különösebb, hogy a tárgyalás tulajdonképpen „Gömbös halálával, egy korszak végével” (135.) zárul. Az 1936 utáni történések futó-vázlatos összegzésre érdemesíttetnek. (Az 1945 utániak pedig mindösszesen egyetlen bekezdésre, hat sorra.)

Megfogalmazható a gyanú, hogy a „rehabilitáló”, elismerő összképet éppen az által festheti meg a monográfus, hogy Horthynak mind a fehérterrorban, mind a második világháborúban játszott szerepét meglehetősen nagyvonalúan kezeli, a szó mindkét értelmében. Csakis így készíthet portrét a hagyományörző úriemberről, akinek „parlamentáris diktatúrája”-ból (diktatura parlamentare, 77.) és „ellenőrzött modernizáció”-jából (modernizzazione controllata, 78.) a parlamentarizmus és a modernizáció inkább hajlami-szándékai szerint való volt, míg a diktatúra és az ellenőrzés a trianoni tragédiából következő kényszerpálya és kikerülhetetlen történelmi csapda, aki „szívesebben keresett volna szövetségeseket nyugatabbra, pontosabban fogalmazva, jobban örült volna Anglia támogatásának, melynek nemzetközi jelentőségét mindig is tisztelte és elismerte. Nem tisztelte viszont Hitlert...” (154., 158.) s aki „kisnemesként” a „hagyományos arisztokráciát képviselő” Bethlen István konzervativizmusával sokkal inkább rokonszenvezett, mint a „középosztályból” érkezett Gömbös Gyula Mussolinit csodáló radikálisizmusával.

Bertoni még a „kétségtelen szónoki képességekkel megáldott ember” rangjával sem habozik kitüntetni Horthyt (164.). Túlzott szimpátia? Alighanem. Horthy-apológia? Aligha kifogásolhatóbb, mint az a Magyarországon évtizedeken át hivatalos álláspont, miszerint a kormányzó „fasiszta” lett volna (20.).

Martina Bertoni több ponton vitára ösztönző munkájának erényei közé tartozik, hogy bőségesen használ, idéz és tüntet fel magyar szakirodalmat, és hogy olasz kiadványban szokatlan bőséggel közöl magyar nyelven is szövegrészeket (ráadásul viszonylag kevés hibával). Kétséges ugyanakkor a kormányzóra használt „Reggente” (régens) kifejezés pontossága, ami új-

fent emlékeztet Sakmyster szóhasználatának (Regent) kérdésségére (lásd a fordító, Romsics Gergely lábjegyzetét az 5. oldalon).

„Europaizálódik” a történetírás, kezd – bizonyos értelemben és bizonyos fenntartásokkal – „egy nyelven beszélni”, soknyelvűsége mögött is. Párbeszédet folytat, eszmét cserél, vitatkozik. Európaiul.

Martina Bertoni: Miklós Horthy, dittatore o gentiluomo? (Horthy Miklós: diktátor vagy gentleman?), Forum Editrice Universitaria, Udine, 2010, 175.

Madarász Imre